

ПЕНДЮРА Максим Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УКРАЇНЧУК Олег Вікторович,
кандидат юридичних наук

БЕЗПЕКОВИЙ СЕКТОР ПІД ПРИЦІЛОМ НАУКОВИХ РОЗВІДОК ПРАЦІВНИКІВ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА КРІЗЬ ПРИЗМУ СТОРІЧНОГО ПОСТУПУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Шлях дослідження безпекового сектору та проблем, що виникнули після розпаду Радянської держави та відтворення на багатовіковій історії суверенної, незалежної, демократичної правової соціальної держави України, на кафедрі теорії держави та права розпочався відразу, можна навіть із впевненістю сказати, з часу її заснування, коли наказом начальника Київської вищої школи МВС СРСР ім. Ф. Е. Держинського від 11 липня 1989 р. № 059 (гриф таємності знято актом від 21 квітня 2011 р.) її було створено.

Проголошення незалежності України, радикальні зміни в діяльності правоохоронних органів держави, потреба пришвидшення будівництва нової демократичної, соціальної, правової держави зумовили необхідність удосконалення системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ. З цієї метою на базі Київської вищої школи ім. Ф.Е. Держинського та Київського філіалу Всесоюзного інституту підвищення кваліфікації працівників виправно-трудових установ МВС СРСР згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1992 року № 33 було створено Українську академію внутрішніх справ.

Академія взяла курс на нові напрями підготовки кадрів, науково-дослідної роботи, суттєве поліпшення організації діяльності навчального закладу. У спадок від закладів-попередників академія одержала не лише матеріальну базу, напрацьовану Київською вищою школою МВС СРСР і Вищими курсами МВС СРСР, а й висококваліфіковані кадри науково-педагогічного складу, здобутки наукової, навчально-виховної та методичної діяльності, традиції активної участі в охороні громадського порядку, завдяки чому було забезпечено необхідні зміни та якісне вдосконалення всіх

видів діяльності, зміцнення авторитету академії, її зв'язків з іншими науковими й навчальними закладами та правоохоронними органами, а також забезпечено подальше міжнародне визнання.

Разом із розвитком академії, відбувалась клопітлива робота на основному форпості любого закладу вищої освіти – кафедрі, на якій в той час працювали найталановитіші особистості – Фрицький Олег Федорович, Лисенков Сергій Леонідович, Тимченко Анатолій Павлович, Слюсаренко Олена Леонідівна, Самофалов Леонід Прохорович, Потапов Григорій Герасимович, Чурпіта Віктор Валентинович, Тихомиров Олександр Деонисович, Мурашин Олександр Геннадійович, Гусарєв Станіслав Дмитрович, Олійник Анатолій Юхимович, Колодій Анатолій Миколайович та ін, які заклали фундаментальні засади функціонування наукового ядра.

Нового поштовху в розвиток кафедри, з точки зору організації наукової діяльності та створення сталих духовних традицій, що підтримуються й на сьогодні, надав професор Володимир Володимирович Копейчиков. Багато в чому, саме завдячуючи його наполегливій та натхненній праці на цій кафедрі створено унікально творчий колектив однодумців, педагогів та науковців, висококваліфікованих фахівців з теорії держави і права, історії державно-правових вчень, конституційного права.

Під його керівництвом у навчальний процес академії запроваджено, крім нормативних навчальних курсів з теорії держави і права, історії вчень про державу і право, юридичної деонтології, також спеціальні навчальні курси з актуальних проблем теорії держави і права, основних національних правових систем, методології сучасного правознавства, юридичної компаративістики та ін.

За час роботи в академії, професор В. В. Копейчиков підготував більш як 25 докторів і кандидатів наук, які успішно завершили дисертаційні дослідження з проблем прав і свобод людини та їх забезпечення в діяльності правоохоронних органів (*Бородін В. В. «Виховання правової культури у молодих співробітників міліції» (1989 р.)*; *Пехов В. М. «Діяльність міліції в механізмі реалізації прав і свобод громадян» (1992 р.)*; *Шилінгов В. С. «Гуманістичні основи діяльності міліції» (1992 р.)*, національної безпеки (*Українчук О. В. «Забезпечення національної безпеки в умовах формування в Україні громадянського суспільства та демократичної, правової, соціальної держави» (1994 р.)*, правомірної поведінки працівників органів внутрішніх справ (*Тихомиров О. Д. «Професійна правомірна поведінка працівників органів внутрішніх справ: соціально-правовий аналіз» (1990 р.)*, принципів правового регулювання (*Колодій А. М. «Принципи правового регулювання та їх реалізація в діяльності міліції» (1992 р.)*, громадянського суспільства (*Цельєв О. В. «Міліція як інститут громадянського суспільства» (1998 р.)* та ін.

Копейчиков В. В. успішно працював над багатьма державно-правовими проблемами, але найбільший внесок зробив у розроблення вищезгаданих наукових напрямів і є одним із засновників сучасної української школи з проблем прав і свобод людини та механізму їх реалізації. Своїми науковими працями він збагатив юридичну науку, вони отримали широке визнання як в

Україні, так і за її межами. Праці вченого характеризуються ґрунтовністю, докладністю, новизною постановки проблем та оригінальністю їх вирішення.

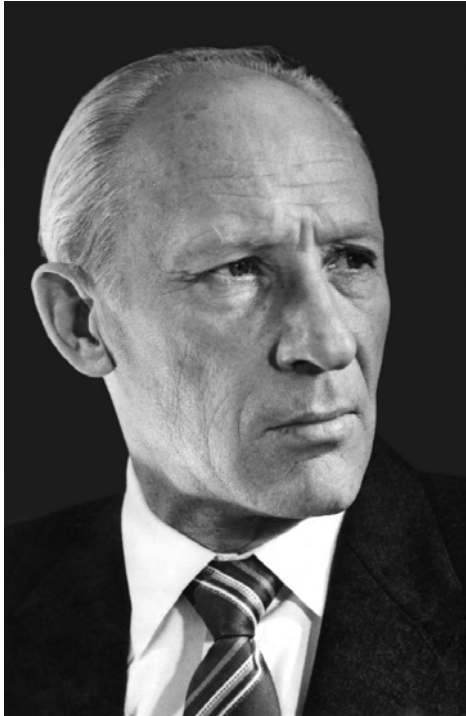
За його ініціативи в Національній академії внутрішніх справ України створено групу науковців, яка за дорученням Державного комітету з питань науки і технологій України розробляла проєкт «Концепції правоохоронної діяльності в умовах формування правової держави та громадянського суспільства в Україні».

Окремим цікавим напрямом, чим опікувалися В. В. Копейчиков, а згодом професор О. Д. Тихомиров, стало формування нової концепції національної безпеки України. Досить вдало і вчасно, в розріз актуальних проблем з якими доводилось працювати науковцям того часу, стало дисертаційне дослідження Українчука Олега Вікторовича на тему: «Забезпечення національної безпеки в умовах формування в Україні громадянського суспільства і демократичної, правової, соціальної держави» (1994 р.), що яскраво розкрило сучасні та актуальні напрями розвитку держави України та шляхи забезпечення її безпеки під час світових викликів і загроз. А напередодні прийняття Закону України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.), під науковим керівництвом професора Тихомирова О. Д., на кафедрі підготовлена та успішно захищена дисертаційна робота Левицької Марини Борисівни на тему: «Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України» (2002 р.), що дало змогу ще раз підкреслити, про актуальність і необхідність поглибленого дослідження безпекового сектору в умовах формування правової, соціальної держави і громадянських інституцій.

Наступним кроком та викликом, що підштовхнув науково-педагогічних працівників кафедри, провідних вчених академії, аспірантів на подальше дослідження національної безпеки держави України, стали події історичного, геополітичного значення – «Помаранчева революція» (2004 р.) та чітке усвідомлення демократичних ініціатив громадянським суспільством, вектору розвитку держави, національних інтересів, потреб та цінностей на перспективу. Саме на той час, в умовах соціально-політичної, економічної кризи, загострення ситуації в Азовському морі, Автономній республіці Крим та з огляду наукових публікацій, не вистачало глибинної багаторівневої та різногалузевої роботи про безпеку України в умовах геополітичних трансформацій, викликів і загроз в енергетичній та інформаційній сферах, протидії транснаціональній організованій злочинності, зокрема нелегальній міграції та торгівлі людьми.

Академія на чолі з ректором Кондратьєвим Ярославом Юрійовичем, провідним фахівцем етнодержавознавства, міграціознавства, професором Римаренком Юрієм Івановичем, доцентом Ліпканом Володимиром Анатолійовичем, який є засновником в академії нового наукового напрямку «Безпекознавство», враховуючі такі виклики, не могли стояти осторонь і щоденною працею доводили, що провідний заклад вищої освіти сфери внутрішньої безпеки держави здатний давати адекватну наукову оцінку сучасним викликам і загрозам не лише в стінах славетного вузу, але й на вулицях столиці, всієї держави, забезпечуючи спокій і громадський порядок.

Разом із цим, враховуючи нові виклики безпеці України, тенденцій розвитку громадянського суспільства як єдиного джерела влади, його інтересів і потреб, переформатування діяльності правоохоронної системи за принципами верховенства права, поваги людини, її прав і основоположних свобод, в академії та на кафедрі зокрема виникла необхідність заповнити прогалину цього напрямку шляхом ґрунтовного та різногалузевого дослідження цієї проблеми із урахуванням геополітичних трансформацій.

Під чітким керівництвом професора Юрія Івановича Римаренка та поміркованою критикою провідного наукового співробітника Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, доктора юридичних наук, професора Бабкіна Володимира Дмитровича, та провідного наукового співробітника Науково-організаційного центру Служби безпеки України, кандидата юридичних наук Українчука Олега Вікторовича, стало можливим впродовж чотирьох років підготувати та успішно захистити на кафедрі дві монументальні роботи присвячені проблемам національної безпеки України в умовах сучасних геополітичних викликів, інформаційних загроз, зокрема у 2006 році Пендюрою Максимом Миколайовичем на тему: «Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних

трансформацій» та згодом, під керівництвом доцента Ліпкана Володимира Анатолійовича у 2007 році Максименко Юлією Євгенівною на тему: «Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України».

Варто відзначити, що окрім наукового керівника, професора Римаренка Юрія Івановича, в професійне становлення Пендюри М. М. як фахового дослідника сфери безпеки доклали зусилля доктор юридичних наук, професор Тихомиров Олександр Деонисович, який дав змогу чітко й зрозуміло віднайти той інструментарій, методологічні підходи, за допомогою яких вдалося правильно і доступно висвітлити основні положення безпекової проблематики в умовах загострення геополітичної ситуації та створення власної моделі національної безпеки України в умовах європейських трансформаційних процесів. Належним чином відбувся й процес рецензування основних положень дисертації доктором юридичних наук, професором Калужним Ростиславом Андрійовичем, доктором юридичних наук, професором Мурашиним Олександром Геннадійовичем, завдяки їх влучних зауважень, стало можливим більш широко подивитись на правове забезпечення національної безпеки крізь призму викликів, що існували на той час.

Колосальних зусиль технічного супроводження, влучних порад і психологічної підготовки до захисту зазначених дисертаційних робіт надавалося з боку секретаря спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04, людини з великим серцем, кандидату юридичних наук, професорові Горовій Оксані Борисівні, яка була й залишається прекрасним керівником для молодих аспірантів, а тепер для майбутніх фахівців сфери державної охорони, очоливши в 2019 році Інститут державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Під її чітким керівництвом, в продовження наукових розвідок в секторі безпеки і оборони, ад'юнктом кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ Лободою Андрієм Миколайовичем в 2013 році була підготовлена та успішна захищена дисертаційна робота на тему: «Правова безпека особи в сучасній Українській державі (теоретико-правове дослідження)».

2021 рік став не винятком дослідження актуальних проблем забезпечення безпеки суверенної, правової, соціальної держави із урахуванням військового конфлікту на сході України, зокрема в аспекті цивільного його напрямку. Так, під науковим консультуванням першого проректора Національної академії внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Гусарєва Станіслава Дмитровича, докторантом кафедри, кандидатом юридичних наук, Тихомировим Денисом Олександровичем була підготовлена та 22 квітня п.р. триумфально захищена докторська дисертація на тему: «Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні».

Державну політику цивільного захисту здобувачем розглянуто як складову політики забезпечення цивільної, національної безпеки або безпекової політики, особливості якої зумовлюються її спрямованістю, своєрідністю управління, організації, забезпечення та здійснення діяльності щодо захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій.

Дисертантом в продовження попередніх напрацювань науковців кафедри та фахівців в секторі безпеки і оборони всебічно встановлено і обґрунтовано, що в умовах євроінтеграції України для удосконалення формування, реалізації та забезпечення вітчизняної безпекової політики суттєве значення мають європейські стандарти належного адміністрування з питань трансформації системи органів державного управління, що охоплюють систему принципів і критеріїв здійснення та оцінки ефективності державного управління, якими визнається, що стратегічне планування державної політики є одним з основних напрямів організації та діяльності органів державної влади, а якість формування державної політики визначає ефективність і результативність її реалізації.

Належне опонування основних положень і висновків дослідження здійснили провідні фахівці державознавства та цієї сфери зокрема, доктор юридичних наук, професор Бостан Сергій Костянтинович, доктор юридичних наук, професор Бобровник Світлана Василівна та доктор юридичних наук, професор Калюжний Ростислав Андрійович, які ще раз підтвердили високий

рівень підготовки докторантів в Національній академії внутрішніх справ та засвідчили про спроможність здобувачів кафедри теорії держави та права на високому теоретичному та науково-методологічному рівні досліджувати складні різномірні проблеми державоправотворення.

Підсумовуючі окреслені віхи розвитку кафедри у складі академії, варто наголосити, що сектор безпеки і оборони завжди був та залишається під прицілом фахових науковців. Новим викликам і загрозам, що виникали та виникають в умовах становлення демократичного українського громадянського суспільства і правової держави надається належна увага та робляться й надалі наукові розвідки щодо забезпечення їх запобігання.

Як автори цієї публікації, з великою шаною та вдячністю віддаємо належне нашим вчителям Копейчикову Володимирі Володимировичу та Римаренку Юрію Івановичу та низько вклоняємось перед ними.

Окремо дякуємо учням наших вчителів, керівництву Національної академії внутрішніх справ, які з честю далі несуть їх високе ім'я серед здобувачів вищої освіти та підтримують духовні традиції кафедри теорії держави та права.

ПКУЛЯ Тетяна Олександрівна,
доцент кафедри теорії та історії права ДВНЗ
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ОСНОВА ДЕРЖАВИ

Однією з найбільших соціальних систем є держава, з точки зору організаційної побудови, виступає самостійною соціальною організацією, яка функціонує в соціумі, є складовою частиною суспільства і одночасно системоутворюючим елементом відносно самостійних підсистем.

Підсистемними утвореннями держави є різні ступені структурної організації держави, а саме: елементи економічної інфраструктури (грошова система, фінансова система, податкова система, митна система, банківська система тощо); політична система (система органів державної влади, виборча система, система оборони і національної безпеки, система законодавства, правова система тощо); організаційно-культурна (духовна) основа держави (система державної освіти та виховання, система науки і культури тощо); соціальна система (державні системи хорони здоров'я, соціального захисту тощо).

Усі зазначені соціальні системи (суспільні підсистеми) складають структурну організацію держави, матеріальним уособленням якої є механізм держави. Тобто, механізм держави є самостійною соціальною системою (підсистемою) суспільства, і як окрема підсистема взаємопов'язана з іншими складовими (підсистемами) соціума.